

VAI TRÒ CỦA GIÁO DỤC PHÁP LUẬT TRONG VIỆC THÚC ĐẨY VĂN HÓA SỬ DỤNG TRỌNG TÀI THƯƠNG MẠI TẠI VIỆT NAM

Cao Thị Thanh Loan
Trường Cao đẳng Du lịch Hà Nội

Tóm tắt: Bài viết phân tích vai trò của giáo dục pháp luật trong việc thúc đẩy văn hóa sử dụng trọng tài thương mại tại Việt Nam trong bối cảnh hội nhập kinh tế sâu rộng. Nghiên cứu chỉ ra rằng mặc dù trọng tài thương mại có nhiều ưu thế như tính linh hoạt, bảo mật và phù hợp với thông lệ quốc tế, nhưng mức độ sử dụng tại Việt Nam vẫn hạn chế do nhận thức pháp lý chưa đầy đủ của doanh nghiệp. Giáo dục pháp luật, thông qua đào tạo, phổ biến kiến thức và nâng cao hiểu biết về quy trình trọng tài, được xem là yếu tố then chốt ảnh hưởng đến hành vi lựa chọn phương thức giải quyết tranh chấp. Bài viết đề xuất các giải pháp nhằm tăng cường giáo dục pháp luật, qua đó góp phần hình thành văn hóa kinh doanh hiện đại.

Từ khóa: Giáo dục pháp luật; trọng tài thương mại; văn hóa sử dụng trọng tài thương mại.

THE ROLE OF LEGAL EDUCATION IN PROMOTING A CULTURE OF COMMERCIAL ARBITRATION IN VIETNAM

Abstract: This article analyzes the role of legal education in promoting the culture of using commercial arbitration in Vietnam in the context of deep economic integration. The study indicates that although commercial arbitration has many advantages such as flexibility, security, and conformity with international practices, the level of use in Vietnam is still limited due to insufficient legal awareness of enterprises. Legal education, through training, dissemination of knowledge and improving understanding of the arbitration process, is considered a key factor influencing the choice of dispute resolution method. The article proposes solutions to strengthen legal education, thereby contributing to the formation of a modern business culture.

Keywords: Legal education; commercial arbitration; Culture of using commercial arbitration.

Nhận bài: 19/10/2025

Phản biện: 19/11/2025

Duyệt đăng: 24/11/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế ngày càng sâu rộng, nhu cầu giải quyết tranh chấp thương mại nhanh chóng, hiệu quả và thân thiện với môi trường kinh doanh trở thành yêu cầu cấp thiết đối với doanh nghiệp Việt Nam. Trọng tài thương mại, với các ưu thế về tính linh hoạt, bảo mật, chi phí hợp lý và khả năng quốc tế hóa phán quyết, được xem là một trong những phương thức giải quyết tranh chấp hiện đại và phù hợp với xu hướng toàn cầu. Tuy nhiên, thực tiễn cho thấy văn hóa sử dụng trọng tài thương mại ở Việt Nam vẫn chưa phát triển tương xứng với tiềm năng; tỷ lệ doanh nghiệp lựa chọn trọng tài còn khiêm tốn, nhận thức pháp lý chưa đầy đủ, trong khi tâm lý ưa chuộng tòa án vẫn phổ biến. Một trong những nguyên nhân quan trọng dẫn tới thực trạng này là việc giáo dục pháp luật về trọng tài thương mại chưa thực sự được chú trọng và triển khai hiệu quả. Nhiều doanh nghiệp, đặc biệt là doanh nghiệp vừa và nhỏ, còn thiếu hiểu biết về bản chất, quy trình, lợi ích cũng như những bảo đảm pháp lý liên quan đến trọng tài. Điều này ảnh hưởng trực tiếp đến lựa chọn phương thức giải quyết tranh chấp, đồng thời cản trở quá trình hình thành và lan tỏa văn hóa kinh doanh hiện đại dựa trên sự chủ động, tôn trọng cam kết và tuân thủ pháp luật.

Trong bối cảnh đó, việc nghiên cứu vai trò của giáo dục pháp luật đối với việc thúc đẩy văn hóa sử dụng trọng tài thương mại tại Việt Nam có ý nghĩa khoa học và thực tiễn quan trọng.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Vai trò của giáo dục pháp luật trong thúc đẩy văn hóa sử dụng trọng tài

Giáo dục pháp luật giữ vai trò trung tâm trong việc hình thành và thúc đẩy văn hóa sử dụng trọng tài thương mại tại Việt Nam, đặc biệt trong bối cảnh hoạt động kinh doanh đang chuyển dịch theo hướng chuyên nghiệp hóa, hội nhập hóa và đề cao quản trị rủi ro pháp lý. Trọng tài thương mại vốn được thừa nhận rộng rãi trên thế giới như một cơ chế giải quyết tranh chấp linh hoạt, hiệu quả và thân thiện với doanh nghiệp, nhưng mức độ phổ biến ở Việt Nam lại chưa cao như kỳ vọng. Một trong những nguyên nhân cốt lõi của thực trạng này xuất phát từ hạn chế về tri thức pháp lý và sự thiếu vắng của thói quen lựa chọn trọng tài như một chuẩn mực văn hóa trong cộng đồng doanh nghiệp. Do vậy, giáo dục pháp luật trở thành công cụ chiến lược để nâng cao nhận thức, điều chỉnh hành vi và kiến tạo nên môi trường pháp lý - văn hóa phù hợp với sự phát triển của trọng tài.

Giáo dục pháp luật giúp doanh nghiệp hiểu đúng về bản chất, ưu điểm và giá trị của trọng tài thương mại. Nhiều doanh nghiệp Việt Nam, đặc biệt là doanh nghiệp vừa và nhỏ, vẫn còn ngộ nhận rằng trọng tài là phương thức “phức tạp”, “tốn kém” hoặc “kém an toàn” so với tòa án. Việc thiếu hiểu biết dẫn đến tâm lý e ngại khi thỏa thuận trọng tài, dù pháp luật cho phép và cơ chế trọng tài mang lại nhiều lợi thế về tính bí mật, tốc độ xử lý và sự linh hoạt trong thủ tục. Thông qua giáo dục pháp luật, thông tin về trọng tài được truyền tải đầy đủ, chính xác và có hệ thống. Điều này giúp doanh nghiệp nhận diện trọng tài như một công cụ quản trị rủi ro chứ không chỉ là giải pháp khi tranh chấp phát sinh.

Giáo dục pháp luật góp phần nâng cao năng lực pháp lý nội tại của doanh nghiệp, từ đó tạo nền tảng cho văn hóa tôn trọng thỏa thuận và tuân thủ pháp luật trong hoạt động kinh doanh. Khi hiểu rõ về cơ chế thỏa thuận trọng tài, hiệu lực phán quyết trọng tài, cũng như trách nhiệm của các bên trong quá trình tố tụng, doanh nghiệp có xu hướng chủ động hơn trong việc xây dựng điều khoản trọng tài và chuẩn bị tài liệu pháp lý ngay từ giai đoạn giao kết hợp đồng. Điều này không chỉ giảm thiểu tranh chấp mà còn thúc đẩy hành vi lựa chọn trọng tài như một phần của chiến lược kinh doanh, thay vì quyết định bị động khi mâu thuẫn xảy ra.

Giáo dục pháp luật có tác động trực tiếp đến việc phát triển đội ngũ nhân lực pháp lý chất lượng cao, là những chủ thể đóng vai trò quan trọng trong việc định hướng và củng cố văn hóa sử dụng trọng tài. Khi các chuyên gia pháp lý được trang bị kiến thức đầy đủ và cập nhật về Luật Trọng tài thương mại 2010, Luật Thương mại, điều ước quốc tế và thực tiễn giải quyết tranh chấp quốc tế, họ sẽ chủ động tư vấn cho doanh nghiệp về lợi ích của việc lựa chọn trọng tài, đồng thời hỗ trợ một cách chuyên nghiệp trong suốt quá trình tố tụng. Đây là yếu tố có sức lan tỏa lớn, giúp củng cố niềm tin của cộng đồng doanh nghiệp vào tính hiệu quả và minh bạch của trọng tài.

Giáo dục pháp luật còn có vai trò hình thành nhận thức xã hội và chuẩn mực văn hóa kinh doanh dựa trên sự hợp tác, tôn trọng cam kết và giải quyết tranh chấp theo cơ chế hòa bình. Văn hóa sử dụng trọng tài không chỉ đơn thuần là thói quen lựa chọn một cơ chế pháp lý, mà còn là biểu hiện của tư duy kinh doanh hiện đại: tôn trọng quyền tự do thỏa thuận, đề cao tính bí mật, giảm thiểu xung đột và tối ưu hóa quan

hệ hợp tác lâu dài. Thông qua các chương trình phổ biến pháp luật, truyền thông pháp lý trên nền tảng số và giáo dục pháp luật trong trường đại học, các giá trị này được lan tỏa rộng rãi, góp phần hình thành môi trường kinh doanh văn minh và ổn định.

Giáo dục pháp luật đóng vai trò tạo dựng niềm tin vào hệ thống trọng tài, một yếu tố then chốt quyết định mức độ lựa chọn của doanh nghiệp. Khi doanh nghiệp được tiếp cận thông tin minh bạch về quy trình, chi phí, chất lượng trọng tài viên, cơ chế thi hành phán quyết và kinh nghiệm quốc tế, họ sẽ có cái nhìn khách quan và tích cực hơn. Niềm tin được củng cố sẽ thúc đẩy doanh nghiệp chủ động thỏa thuận trọng tài ngay từ đầu, góp phần hình thành văn hóa sử dụng trọng tài một cách bền vững.

2.2. Thực trạng giáo dục pháp luật liên quan đến trọng tài thương mại ở Việt Nam

Trong những năm qua, giáo dục pháp luật về trọng tài thương mại tại Việt Nam đã đạt được nhiều kết quả đáng ghi nhận, góp phần cải thiện nhận thức pháp lý của cộng đồng doanh nghiệp và thúc đẩy quá trình hình thành văn hóa sử dụng trọng tài trong giải quyết tranh chấp thương mại. Các chương trình phổ biến, tuyên truyền pháp luật do Bộ Tư pháp, Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam (VCCI), Trung tâm Trọng tài Quốc tế Việt Nam (VIAC) và một số trường đại học triển khai đã giúp mở rộng đáng kể phạm vi tiếp cận thông tin pháp lý. Theo báo cáo của Bộ Tư pháp (2022), hơn 70% doanh nghiệp tham gia khảo sát cho biết đã từng tiếp cận tài liệu hoặc hội thảo liên quan đến trọng tài thương mại, cho thấy hiệu quả lan tỏa của hoạt động giáo dục pháp luật ngày càng được nâng cao.

Chất lượng và tính chuyên môn hóa của các chương trình đào tạo pháp luật về trọng tài ngày càng được cải thiện. Nhiều cơ sở đào tạo luật như Đại học Luật Hà Nội, Đại học Luật Thành phố Hồ Chí Minh và Khoa Luật - Đại học Quốc gia Hà Nội đã đưa môn học “Giải quyết tranh chấp thương mại” và nội dung về Luật Trọng tài thương mại 2010 vào chương trình đào tạo chính quy. Việc tích hợp này góp phần trang bị nền tảng lý luận và kỹ năng thực tiễn cho sinh viên luật, tạo nguồn nhân lực chất lượng cao phục vụ hệ sinh thái trọng tài. Theo nghiên cứu, trên 65% sinh viên được đào tạo chuyên sâu về trọng tài có xu hướng lựa chọn lĩnh vực pháp chế hoặc tư vấn doanh nghiệp, cho thấy tác động tích cực của giáo dục pháp luật đối với nguồn nhân lực pháp lý.

Ở góc độ thực tiễn, các hội thảo, khóa tập huấn và chương trình bồi dưỡng do VIAC và VCCI tổ chức đã giúp doanh nghiệp hiểu rõ hơn về ưu điểm, quy trình, chi phí và hiệu lực thi hành của phán quyết trọng tài. Nghiên cứu cho thấy 58% doanh nghiệp sau khi tham gia tập huấn đã chủ động đưa điều khoản trọng tài vào hợp đồng, tăng 22% so với trước khi được truyền thông và đào tạo. Điều này phản ánh tác động trực tiếp của giáo dục pháp luật đối với hành vi của doanh nghiệp trong quản trị rủi ro pháp lý.

Hơn nữa, thông qua việc phát triển các ấn phẩm chuyên sâu như “Sổ tay trọng tài thương mại”, “Cẩm nang quản trị rủi ro pháp lý cho doanh nghiệp vừa và nhỏ”, hoạt động giáo dục pháp luật đã cung cấp công cụ thực hành hữu ích cho doanh nghiệp. Những tài liệu này giúp doanh nghiệp dễ dàng tiếp cận kiến thức phức tạp dưới dạng đơn giản hóa, đồng thời nâng cao khả năng tự giải quyết các vấn đề pháp lý. Theo đánh giá của VIAC (2023), số lượt tải tài liệu hướng dẫn về trọng tài tăng gấp đôi trong vòng ba năm, thể hiện xu hướng ngày càng quan tâm của cộng đồng doanh nghiệp. Cuối cùng, giáo dục pháp luật đã góp phần quan trọng trong việc thay đổi nhận thức xã hội về trọng tài. Từ chỗ bị xem là phương thức “mới” và “khó tiếp cận”, trọng tài thương mại đã dần trở nên quen thuộc hơn với doanh nghiệp và giới chuyên môn.

Tuy nhiên, cùng với những kết quả, thực tiễn giáo dục pháp luật liên quan đến trọng tài thương mại ở Việt Nam cũng tồn tại những hạn chế.

Thứ nhất, nội dung giáo dục pháp luật còn dàn trải, thiếu tính chuyên sâu và chưa theo kịp sự vận động nhanh chóng của hoạt động thương mại hiện đại. Nhiều chương trình tuyên truyền vẫn mang tính khái quát, tập trung vào quy định pháp luật cơ bản mà chưa đi sâu vào kỹ năng soạn thảo điều khoản trọng tài, phân tích tình huống tranh chấp, hay so sánh giữa trọng tài và các phương thức giải quyết tranh chấp khác. Điều này khiến doanh nghiệp dù được tiếp cận thông tin nhưng vẫn khó chuyển hóa thành năng lực thực hành.

Thứ hai, phạm vi và đối tượng tiếp cận giáo dục pháp luật còn hạn chế. Phần lớn hoạt động tập huấn hiện nay chủ yếu hướng đến các doanh nghiệp lớn hoặc đơn vị có đội ngũ pháp chế chuyên nghiệp, trong khi doanh nghiệp vừa và nhỏ, lại gặp nhiều khó khăn trong việc tiếp cận

thông tin. Việc tuyên truyền trên nền tảng số tuy đã được triển khai nhưng chưa được đầu tư đúng mức, chưa tạo ra kênh tương tác dễ tiếp cận, dẫn đến khoảng trống trong việc phổ biến kiến thức cho số lượng lớn doanh nghiệp ở địa phương.

Thứ ba, hệ thống đào tạo chính quy về trọng tài thương mại vẫn còn thiếu hụt. Mặc dù một số trường luật đã đưa nội dung này vào giảng dạy, song thời lượng còn hạn chế và thiếu tính thực tiễn; sinh viên ít được tiếp xúc với phiên tòa giả định, tình huống mô phỏng hoặc các vụ việc thực tế. Điều này dẫn đến việc nguồn nhân lực pháp lý khi ra trường chưa đáp ứng được yêu cầu tư vấn sâu về trọng tài, khiến doanh nghiệp khó tiếp cận được dịch vụ pháp lý chuyên nghiệp.

Thứ tư, sự phối hợp giữa các cơ quan nhà nước, tổ chức trọng tài và cộng đồng doanh nghiệp chưa chặt chẽ. Hoạt động giáo dục pháp luật thường mang tính đơn lẻ, thiếu chiến lược dài hạn và chưa hình thành mạng lưới liên kết đủ mạnh để chia sẻ dữ liệu, kinh nghiệm hay thông tin cập nhật. Bên cạnh đó, một bộ phận doanh nghiệp vẫn còn tâm lý “ưu tiên tòa án”, chưa coi trọng thỏa thuận trọng tài, khiến hiệu quả truyền thông và giáo dục bị hạn chế.

Thứ năm, nguồn lực dành cho giáo dục pháp luật về trọng tài, bao gồm kinh phí, nhân lực và phương tiện truyền thông vẫn chưa tương xứng. Điều này ảnh hưởng đến tính bền vững của các chương trình, đồng thời khiến tốc độ lan tỏa kiến thức về trọng tài còn chậm so với nhu cầu của thực tiễn kinh doanh hiện đại.

2.3. Một số giải pháp tăng cường giáo dục pháp luật nhằm thúc đẩy văn hóa sử dụng trọng tài ở Việt Nam hiện nay

Để khắc phục những hạn chế trong giáo dục pháp luật về trọng tài thương mại và thúc đẩy văn hóa sử dụng trọng tài trong cộng đồng doanh nghiệp Việt Nam, cần triển khai đồng bộ nhiều giải pháp mang tính chiến lược, thực tiễn và phù hợp với bối cảnh phát triển của nền kinh tế số.

Một là, nhằm giải quyết tình trạng nội dung giáo dục pháp luật còn dàn trải và thiếu tính chuyên sâu, cần xây dựng chương trình tuyên truyền theo hướng chuyên môn hóa và phân tầng đối tượng. Các cơ quan nhà nước, tổ chức trọng tài như VIAC, VCCI, cùng các viện nghiên cứu pháp lý cần phối hợp biên soạn bộ tài liệu chuẩn về trọng tài thương mại, gồm ba cấp độ: kiến thức

nền tảng, kiến thức nâng cao và kỹ năng thực hành. Bên cạnh việc phổ biến Luật Trọng tài thương mại 2010 và các quy định cơ bản, tài liệu cần đi sâu vào kỹ năng soạn thảo điều khoản trọng tài, phân tích rủi ro pháp lý, quy trình tổ tụng trọng tài và các tình huống mô phỏng thực tế. Ngoài ra, việc tích hợp các so sánh giữa trọng tài với hòa giải thương mại, tòa án hoặc các phương thức ADR khác sẽ giúp doanh nghiệp nhận diện rõ ưu, nhược điểm của từng phương thức, từ đó đưa ra lựa chọn phù hợp hơn. Cách tiếp cận này không chỉ nâng cao tính thực hành của giáo dục pháp luật mà còn tăng khả năng chuyển hóa tri thức thành hành vi thực tế.

Hai là, để mở rộng phạm vi tiếp cận và bảo đảm tính bao trùm trong giáo dục pháp luật, cần tập trung hướng đến nhóm doanh nghiệp vừa và nhỏ, chiếm phần lớn trong cơ cấu doanh nghiệp Việt Nam. Các chương trình tập huấn cần được triển khai tại nhiều địa phương, đặc biệt là các tỉnh có hoạt động thương mại phát triển nhưng thiếu nguồn lực pháp lý. Bên cạnh đó, cần đầu tư phát triển các nền tảng giáo dục pháp luật số dưới dạng khóa học MOOC, webinar tương tác, video hướng dẫn và cổng kiến thức trực tuyến về trọng tài. Nội dung số hóa phải dễ tiếp cận, miễn phí hoặc chi phí thấp, được cập nhật thường xuyên và có các công cụ hỗ trợ tra cứu nhanh. Đây là giải pháp quan trọng nhằm thu hẹp khoảng cách tiếp cận pháp luật giữa doanh nghiệp lớn và doanh nghiệp nhỏ, đồng thời lan tỏa thông tin đến cộng đồng doanh nghiệp trên diện rộng với chi phí thấp.

Ba là, nhằm khắc phục tình trạng thiếu hụt đào tạo chính quy về trọng tài, cần đổi mới mạnh mẽ chương trình đào tạo luật tại các trường đại học. Việc đưa nội dung trọng tài thương mại vào giảng dạy cần đi kèm với tăng cường thời lượng thực hành, tổ chức phiên tòa giả định, ngày hội mô phỏng tranh chấp thương mại, hoặc mời trọng tài viên, luật sư có kinh nghiệm giảng dạy chuyên đề. Các trường cần thiết lập hợp tác với VIAC và các tổ chức trọng tài khác để xây dựng học phần liên kết, cho phép sinh viên tham gia thực tập tại các trung tâm trọng tài hoặc quan sát phiên xử thực tế. Hướng tiếp cận này giúp sinh viên hình thành năng lực thực hành ngay từ giai đoạn đào tạo, tạo

nguồn nhân lực chất lượng cao phục vụ nhu cầu tư vấn trọng tài ngày càng tăng của doanh nghiệp.

Bốn là, để tăng cường sự phối hợp giữa các chủ thể liên quan, cần xây dựng cơ chế liên kết ba bên: cơ quan quản lý nhà nước - tổ chức trọng tài - cộng đồng doanh nghiệp. Cơ chế này phải được thiết kế theo hướng chia sẻ dữ liệu, kinh nghiệm và thông tin pháp lý một cách thường xuyên. Các cơ quan chức năng có thể chủ trì xây dựng “Mạng lưới giáo dục pháp luật về trọng tài thương mại”, trong đó tập hợp các chuyên gia pháp lý, học giả, doanh nghiệp và trung tâm trọng tài nhằm triển khai các chương trình đào tạo dài hạn.

Năm là, để nâng cao nguồn lực cho giáo dục pháp luật, Nhà nước cần tăng cường đầu tư kinh phí, trang thiết bị và nhân lực cho công tác này. Các chương trình giáo dục pháp luật về trọng tài cần được lồng ghép vào các đề án quốc gia về hỗ trợ doanh nghiệp nhỏ và vừa, chuyển đổi số, nâng cao năng lực pháp lý của doanh nghiệp. Bên cạnh đó, tổ chức trọng tài và doanh nghiệp nên tham gia xã hội hóa nguồn lực thông qua tài trợ, đồng tài trợ hoặc hợp tác triển khai đào tạo. Việc đa dạng hóa nguồn lực sẽ bảo đảm tính bền vững cho các chương trình, đồng thời tăng tốc độ lan tỏa kiến thức pháp luật về trọng tài đến doanh nghiệp trên phạm vi toàn quốc.

III. KẾT LUẬN

Giáo dục pháp luật giữ vai trò then chốt trong việc thúc đẩy văn hóa sử dụng trọng tài thương mại tại Việt Nam, bởi nó không chỉ nâng cao nhận thức mà còn tác động trực tiếp đến hành vi lựa chọn phương thức giải quyết tranh chấp của doanh nghiệp. Thông qua đào tạo, tuyên truyền và phổ biến kiến thức một cách hệ thống, doanh nghiệp có khả năng tiếp cận đúng đắn bản chất, ưu điểm và quy trình của trọng tài, từ đó chủ động đưa điều khoản trọng tài vào hợp đồng và nâng cao hiệu quả quản trị rủi ro pháp lý. Tuy nhiên, để giáo dục pháp luật phát huy đầy đủ vai trò, cần tiếp tục hoàn thiện nội dung, mở rộng phạm vi tiếp cận, tăng cường sự phối hợp giữa các cơ quan liên quan và đầu tư nguồn lực tương xứng. Đây là nền tảng quan trọng giúp xây dựng môi trường kinh doanh minh bạch, hiện đại và phù hợp xu hướng hội nhập.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Anh Đức, Đình Phùng (2025), *Phát huy vai trò của trọng tài thương mại trong hỗ trợ pháp lý cho doanh nghiệp nhỏ và vừa*, <https://baophapluat.vn/phan-huy-vai-tro-cua-trong-tai-thuong-mai-trong-ho-tro-phap-ly-cho-doanh-nghiep-nho-va-vua.html>.
- Thu Hằng (2025), *Xây dựng văn hóa tuân thủ pháp luật trong kỷ nguyên mới*, <https://nhandan.vn/xay-dung-van-hoa-tuan-thu-phap-luat-trong-ky-nguyen-moi-post893100.html>.
- Khánh Hòa (2025), *Vai trò của trọng tài thương mại trong công tác hỗ trợ pháp lý cho doanh nghiệp*, <https://chinhsachcuocsong.vn/vai-tro-cua-trong-tai-thuong-mai-trong-cong-tac-ho-tro-phap-ly-cho-doanh-nghiep/67586.html>.